

Lunds universitet

Förlags- och bokmarknadskunskap

Institutionen för kulturvetenskaper

Handledare: Ann Steiner

VT 2014

Johanna Hohl

FBMK11

Isärhållandets makt

En genusanalys av 2013 års litteraturkritik

LUNDS
UNIVERSITET

Abstract

The aim of this thesis is to map the Swedish literary criticism of 2013 with regard to gender equality, and to discuss how equality issues affect the canonization of literature. The study includes a statistical overview of gender representation in literary reviews and a qualitative analysis of the literary debate in Sweden. This thesis also uses Michel Foucault's discourse analysis and Yvonne Hirdman's concept of the gender system in order to explain the case.

The result of the study shows that to a great extent, male critics tend to review books written by male authors, and that the majority of books that went without a review are written by females. The thesis also argues that the critics' understanding of gender issues doesn't necessarily reflect the actual conditions of gender-related issues, a distinction that has influenced the literary canon.

Keywords

Litteraturkritik, kanonbildning, genusystemet, Foucault, feminism, diskurs, könsfördelning, Hirdman, litteraturhistorieskrivning

Innehållsförteckning

INLEDNING	1
Metod	2
Material och avgränsningar	3
Teori	3
Tidigare forskning	6
UNDERSÖKNING	6
Presentation och analys av materialet	6
Problematisering av undersökningens resultat	13
KRITIKERKÅRENS SJÄLVBILD	15
Hindenburg-debatten	15
Könsbokbytet	19
Kritiken en del av litteraturhistorieskrivningen	22
Feminism och kanonbildning	23
KRITIKEN MÅSTE KRITISERAS	25
Kan litteraturkritik vara objektiv?	25
Avslutande diskussion och slutsats	27
KÄLLFÖRTECKNING	31

INLEDNING

Tidigt våren 2013 skapade en artikel i *Dagens Nyheter* om romanens form debatt. Vad som till en början var Anna Hallbergs upprop för romankonstens rätt att vara experimentell blev snabbt till en debatt om den samtida kritikens villkor och genusproblematik när Jonas Thente valde att replikera. Vad är kritikens främsta uppgift idag? Är det att sätta det journalistiskt pedagogiska främst, som Thente menar, och låta den djuplodande litteraturdebatten lämna företräde – eller tjänar kritiken läsaren bättre om den agerar vägvisare och navigerar fram läsaren till den kvalitativa litteraturen, som Hallberg menar? Thente använde som exempel sin recension av Susanna Lundins debutbok *Hindenburg* (2012), en bok han inte begriper och menar kräver alltför mycket av sin läsare. Hallberg tror sig se att denna oförståelse av Susanna Lundins roman har med genus att göra, en tråd som Thente avfärdade i ett avslutande inlägg. Plötsligt har en debatt om kritikens förutsättningar och jämställdhetsarbete blossat upp på kultursidorna i Sveriges största dagstidning. Något som sällan ges utrymme i media diskuteras häftigt av två av Sveriges största litteraturkritiker för att sedan försvinna lika snabbt som det dök upp.

Syftet för denna uppsats är att kartlägga dagens litteraturkritik med hänsyn till dess könsfördelning, för att sedan ur ett genusperspektiv diskutera vad litteraturkritikens maktutövande kan få för konsekvenser för vår skönlitterära kanon. Är litteraturkritiken jämställd? Tror litteraturkritikerna att kritiken är jämställd? Och kanske det allra viktigaste: vad betyder det för litteraturen om kritiken brister i jämställdhet? För att kunna få svar på dessa frågor har en kvantitativ studie av litteraturkritiken i de två största rikstäckande dagstidningarna *Dagens Nyheter* och *Svenska Dagbladet* gjorts. Undersökningen är begränsad till titlar utgivna under 2013 av de tre största allmänutgivande förlagen i Sverige: Albert Bonniers förlag, Norstedts samt Natur & Kultur. I och med denna avgränsning kan jämställdheten hos de mest tongivande aktörerna inom litteraturdebatten undersökas, vilka även är de som har mest makt över den litteratur som sprids och talas om idag.

Uppsatsen utgår från undersökningen och analyserar den i syfte att visa på hur dagens litteraturkritik ser ut rent statistiskt och för att se var en eventuell ojämställdhet kan finnas. Ett resonemang förs kring varför det ser ut som det gör och paralleller dras till hur det har sett ut tidigare. Därefter ges en bild av hur kritikerkåren själv ser på den samtida kritiken, vad det kan bero på och vad det kan få för konsekvenser, och denna uppfattning jämförs sedan med undersökningens resultat. Stämmer deras självbild med hur verkligheten ser ut och vad kan en eventuell schism göra med litteraturkritiken? Som exempel på kritikerkårens självbild används av Thente och Hallbergs debatt om *Hindenburg*, samt Jens Liljestrands initiativ till

att under en månad endast låta sina kritiker på *Expressen* recensera böcker skrivna av en författare av motsatt kön. Avslutningsvis diskuteras kritikens förutsättningar och vikten av att kritisera kritiken i allmänhet samt ur ett genusperspektiv i synnerhet – en problematik som idag varken skapar mycket debatt eller ges större utrymme i samtalen om litteraturens plats i samhället. Till sist klarläggs kritikens maktutövning och påverkan på litteraturens värde och slutsatsen presenteras.

Metod

Undersökningen är en kvantitativ studie av den svenska litteraturkritiken under 2013, som undersöker recensioner från de två största dagstidningarna på riksnivå, *Dagens Nyheter* och *Svenska Dagbladet*, samt till titlar från de tre största allmänutgivande förlagen, Albert Bonniers förlag, Norstedts och Natur & Kultur. Som jämförelsematerial används förlagens egna utgivningskataloger och de titlar som valts är de förlagen angivit skulle ha givits ut under 2013. De titlar som inkluderats är de som förlagen själva räknar som skönlitteratur, samt de som även Kungliga bibliotekets nationella bibliotekssystem Libris räknar som skönlitteratur. Förlagens egen kategorisering av sina titlar skiljde sig ibland med Libris, exempelvis har Natur & Kultur en kategori de kallar ”sakprosa”, i vilken vissa titlar räknas som skönlitteratur av Libris och andra inte. Då 2013 var ett år då ett andra klassifikationssystem började användas av de svenska biblioteken inkluderades de titlar som räknats som skönlitteratur av minst ett av systemen, alltså av SAB-systemet och/eller Dewey decimalklassifikation.

Att söka upp titlarna i Libris var även ett sätt att försäkra sig om att de aktuella böckerna verkligen kommit ut och att de kommit ut under samma titel som i katalogen, de titlar som anges i mitt material är de slutgiltiga titlarna. Inbundna titlar har inkluderats och böcker som förlaget klassat som memoarer och biografier, kalendrar och seriealbum har utelämnats. De titlar som i katalogen sägs utkomma under 2013 tas med även om de utkommit tidigare eller senare än 2013 (dock inte senare än när undersökningen gjordes, dvs. i mitten av april), det eftersom det blir ett alltför stort uppdrag för mig att leta upp alla de böcker som faktiskt utkom 2013. När samtliga titlar insamlats har recensioner av dem i *DN* och *SvD* sökts i Mediarkivet. Det som noterats är vilket kön recensenten har samt hur lång recensionen är i antal tecken. För att räknas som en recension ska titeln vara artikelns fokus, information om titeln såsom förlag och sidantal finnas med samt vara längre än 1000 tecken. Denna avgränsning har gjorts för att sortera bort krönikor med recenserande inslag samt kortare boktips.

Den kvantitativa analysen följs upp av en komparativ och kvalitativ analys av en debatt mellan två litteraturkritiker i *DN* samt en kampanj i *Expressen*. Dessa artiklar ur dagspressen ger en mer dynamisk och heltäckande bild av dagens litteraturkritik. Bilden av hur kritikerna själva resonerar kring kritiken ger ännu ett perspektiv och en dimension till analysen och kan visa på kritikerkårens självbild och självmedvetenhet.

Material och avgränsningar

Materialet utgörs av recensioner ur *Dagens Nyheter* och *Svenska Dagbladet* av de titlar som under 2013 gavs ut av Albert Bonniers förlag, Norstedts och Natur & Kultur, totalt 210 recensioner av 182 titlar. Katalogerna som använts som jämförelsematerial produceras för att informera om förlagens planerade utgivning som en typ av marknadsföring. De titlar som annonseras i katalogerna kommer inte garanterat att ges ut eller ges ut med samma titel. I metoddelen finns en förklaring till hur urvalet av dessa titlar gick till. Då detta är en kvantitativ och inte en kvalitativ studie är representationen av könen i den undersökta litteraturkritiken central. Hänsyn tas inte till innehållet i recensionen utan statistiken baseras enbart på författarens kön, recensentens kön och recensionens längd i antal tecken. Detta för att uppfylla uppsatsens syfte om att kartlägga könsfördelningen i dagens litteraturkritik.

Undersökningens resultat jämförs i ett nästa steg med ett antal artiklar från dagspressen 2013: en debatt mellan Jonas Thente och Anna Hallberg på *DNs* kultursidor samt det initiativ Jens Liljestrands kallar för "Könsbokbytet" och som ägde rum i *Expressen* under september. Debatten bestod av två inlägg från vardera skribent publicerade mellan den 23e februari och den 16e mars 2013 och behandlade litteraturkritikens uppdrag. Könsbokbytet innebar att *Expressens* kritiker endast recenserade böcker skrivna av motsatt kön under en månad, och det är Liljestrands inledande och avslutande krönika som analyseras. Det som undersöks i artiklarna är kritikerkårens syn på sig själva, deras uppdrag samt de problem de identifierar genusmässigt.

Teori

För att kvinnornas ställning på ett tidigare mansdominerat område som litteraturkritiken ska kunna analyseras används teorier som behandlar genus. Yvonne Hirdman, professor i historia, myntar i sin artikel "Genussystemet – reflexioner kring kvinnors sociala underordning" begreppen genussystem och genuskontrakt. Hirdman förklarar att genussystemet är en dynamisk struktur, "en beteckning på ett 'nätverk' av processer, fenomen, föreställningar och förväntningar, vilka genom sin interrelation ger upphov till ett slags mönstereffekter och

regelbundenheten” (Hirdman 2012, s.458). Systemet har två bärande bjälkar där den första gäller dikotomin. Denna logik innebär isärhållandets tabu, att det som anses vara manligt och kvinnligt inte bör beblandas. Den andra bärande bjälken är den logik som är hierarkin: mannen utgör normen för människorna och är det som är människan, därför representerar även männen det normala och allmängiltiga (Hirdman 2012, s.459). Denna dikotomiernas makt och dikotomisering gör att det skapas ett A- och ett B-lag, där mannen står för det positiva och kvinnorna för det negativa. Kvinnorna förtrycks då det helt enkelt inte är möjligt att ha en A-grupp utan att den förtrycker en B-grupp (Hirdman 2012, s.461). Ett uttryck för denna hierarkisering är Simone de Beauvoirs indelning där mannen kopplas samman med transcendens och kvinna med immanens. Mannen blir den görande, aktiva, och kvinnan den varande, passiva. Kvinnan handlande kopplas ständigt samman med hennes kropp medan mannen, vars handlingar är allmängiltiga och norm, kan transcendera ämnet (Hirdman 2012, s.471-472). Som en effekt av detta genussystem skapas det så kallade genuskontrakt, vilka är en operationalisering av genussystemet och kan förklaras som de gemensamma föreställningarna. Genuskontraktens utformning är beroende av vilka samhällen, tider och klasser de är skapade i och kontrakten kan också dechiffreras utifrån dessa faktorer. Genom genuskontrakten kan systemet skapa ny segregering och hierarkisering (Hirdman 2012, s.463). Hirdman ser att de här strukturerna i tanken kan lösas upp, men att det som främst talar emot en sådan utveckling är att det genusbundna beteendet och maktformeringen gång på gång reproducerar sig självt (Hirdman 2012, s.467).

Som en förlängning av den maktstruktur som Hirdman förklarar med sin teori används Michel Foucaults teorier om diskursens praktik. Litteraturkritiken är till stor del ett maktutövande som Foucaults syn på diskursens genomgripande ordning och inflytande kan förklara. Foucaults teorier blir givande att använda i två steg, först och främst hur diskursens aktörer själva kontrollerar sin egen diskurs, men även hur de som litteraturkritiker skapar normer för den litteratur de skriver om. Foucault beskriver diskursens förhållande till makt som:

själva det förhållandet att man talar, använder ord, använder de andras ord (om så bara för att returnera dem), ord som de andra förstår och godtar (och kanske i sin tur returnerar) – det förhållandet är i sig en makt. För maktförhållandena är diskursen inte bara en yta att fästa tecken på, den är en operator. (Foucault 2008, s.182)

Lina Samuelsson gör i sin avhandling om litteraturkritik en relevant applikation av de teorier Foucault presenterar i *Diskursens ordning*. Diskursen har enligt Foucault varit en viktig

klassificerande princip för texter de senaste 400 åren eftersom diskurserna är de som kontrollerar området genom att ange principer för klassifikation, organisation och distribution. Varje recension som en litteraturkritiker skriver blir därför en del av diskursen och förstärker den genom att den upprepas (Samuelsson 2013, s.155). I diskursproduktionen finns två typer av kontrollprinciper: inre och yttre kontrollprinciper. Diskurserna kontrolleras alltså både inifrån och utifrån av procedurer och regler skapade av sin historiska kontext. I och med upprepningen av vissa praktiker kan ett mönster av det som anses önskvärt och det som förväntas utkristalliseras och legitimeras. Detta styr de inre kontrollprinciperna. De yttre kontrollprinciperna styr i sin tur vad som är tillåtet inom diskursen och inte, vad diskursens gränser går och vad som utestängs. En utestängningsprincip är den som reglerar vem som får uttala sig inom diskursen, som applicerat på mitt ämnesområde blir extra intressant. Samuelsson påpekar att litteraturkritiken har en dubbel roll i och med denna utestängningsprincip, då den både är ”en institution bestående av talande subjekt och ett system med uppgift att kontrollera rätten till ordet i en annan diskurs, den skönlitterära” (Samuelsson 2013, s.154).

Kritikerkårens agerande efter självskapade normer och regler blir alltså litteraturkritikens diskurs, och Foucaults teorier kan i ett nästa steg visa hur litteraturkritikens diskurs påverkar det som är den skönlitterära diskursen. Kritiken kontrolleras av sina egna normer men har även en normerande makt över den litteratur som recenseras, denna koppling används i uppsatsen för att synliggöra kritikernas makt över synen på litteratur skriven av kvinnor och män (Samuelsson 2013, s.12). Samtidigt som kritikens diskurs skapar normer för skönlitteraturens är kritiken i en beroendeställning till skönlitteraturen då den är sekundär. Skönlitteraturen avgör vilken kritik som är möjlig att skriva och dess diskurs styr alltså kritikens på ett sätt (Samuelsson 2013, s.157). Samuelsson sammanfattar denna koppling:

De normer som återfinns i recensionerna uttrycker vad som är sant i den litteraturkritiska diskursen vid en viss tid. De blir sanningar därför att de har detta institutionella stöd, uttalas av personer med tillträde till ordet och distribueras i etablerade former (på kultursidor till exempel). Dessa styr i sin tur vilka läsarter som är påbudna, vilka värderingar som är rimliga och vilka uttalanden som är möjliga. (Samuelsson 2013, s.158)

Det som till sist är viktigt att poängtera, och som är ett genomgående perspektiv i uppsatsen, är att litteraturkritikens diskurs inte är oföränderlig eller har likriktade värderingar. Foucault skriver att diskurser är ”vapen för makt, kontroll, underkuvande, kvalificering och diskvalificering” (Foucault 2008, s.182). Foucault skriver också att diskursen vill ”framstå som om den inte är något att bry sig om, men de förbud den drabbas av avslöjar mycket tidigt

och mycket snabbt dess koppling till begäret och makten”, och det är denna struktur av makt i litteraturkritiken som kommer att analyseras och kartläggas (Foucault 1993, s.42).

Tidigare forskning

Forskning kring svensk litteraturkritik har främst skett inom det litteraturvetenskapliga ämnet. I *Domedagar* (1987) har Per Rydén skrivit om den svenska litteraturkritikens historia från 1880 och framåt. Tomas Forser har i sin bok *Kritik av kritiken* (2002) fortsatt analyserat nittonhundratalets kritik, en bok som kommer att användas som sekundärlitteratur. En mer aktuell skrift om svensk kritik är Lina Samuelssons avhandling *Kritikens ordning* (2013), i vilken hon analyserar kritik i dagspress från åren 1906, 1956 och 2006. Samuelsson ser hur kritiken utvecklats under hundra år och tar delvis upp frågan om könets betydelse i kritiken. Åsa Arping, docent i litteraturvetenskap, har tydligare närmat sig litteraturkritiken från genusperspektiv och har i sin avhandling *Den anspråksfulla blygsamheten* (2002) exempelvis undersökt kvinnornas roll för den moderna romanens genombrott i Sverige. Hennes senaste bok ”*Hvad gör väl namnet?*”. *Anonymitet och varumärkesbyggande i svensk litteraturkritik 1820-1850* (2013) undersöker hur namnet blev till en vara i svensk litterär offentlighet och hur det individuella imageskapandet blev vanligt. En av utgångspunkterna i *Den anspråksfulla blygsamheten* var begreppet genus, och Arping använder sig liksom denna uppsats av Yvonne Hirdmans definition av genus och hennes begrepp ”genussystemet”. Generellt sett har denna forskning fokuserat antingen på själva texten, recensioner om en specifik författares verk eller en specifik kritikers produktion. Uppsatsen kommer istället att fokusera på kritiken på ett mer övergripande plan, alltså inte gå in i vad som skrivs i recensionerna, men med ett genomsyrande genusperspektiv. Tidigare forskning med en sådan ingång är svårfunnen, och uppsatsen är ett försök att visa varför sådan forskning kan behövas.

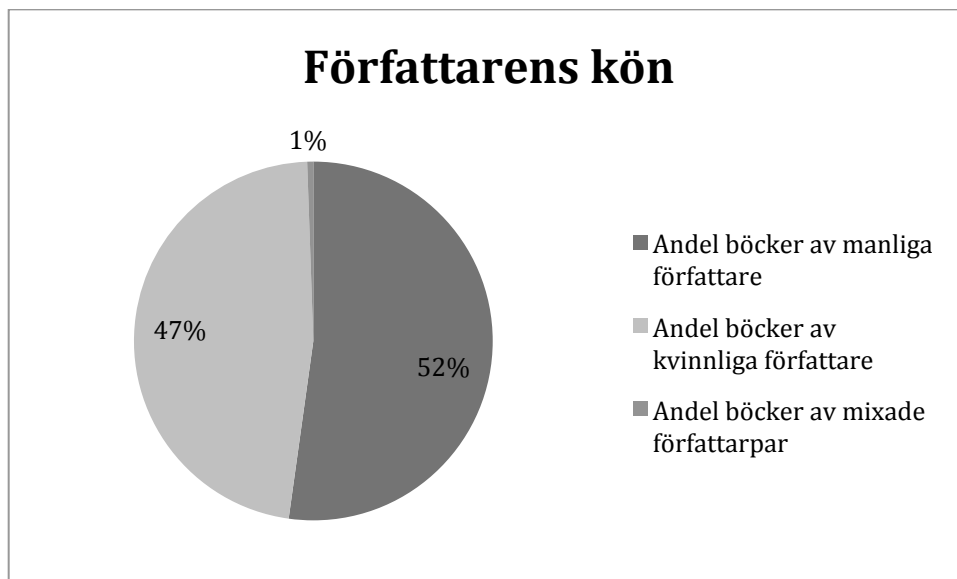
UNDERSÖKNING

Presentation och analys av materialet

Litteraturkritik som begrepp kan ha två betydelser, vilka blir tydligare på engelska i de två begreppen ”review” och ”criticism”. Review står för recensioner och criticism för andra typer av artiklar om litteratur och litteraturhistoria (Forser 2002, s.9-10). Det är den första betydelsen som undersöks i denna uppsats och det är den som uppsatsen i fortsättningen refererar till när begreppen kritik och litteraturkritik används. Per Rydén, professor i litteraturvetenskap, har beskrivit litteraturkritik som ”den gradvisa institutionaliserade verksamhet, som består i att man tillägger ett litterärt verk värde och ger det en inplacering”

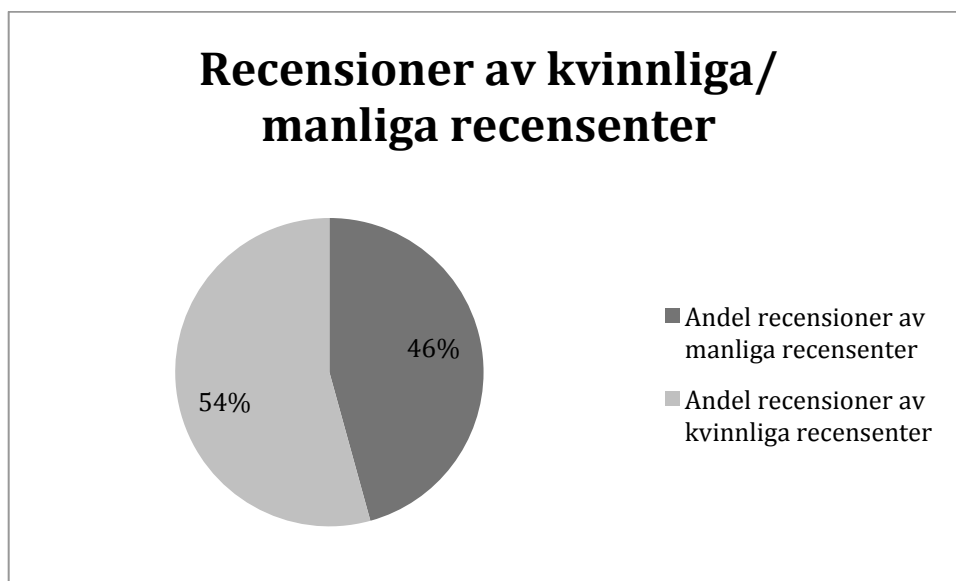
(Rydén 1987, s.7). Nationalencyklopedin beskriver kritik som ”ett i massmedier utvecklat sätt att beskriva, tolka och värdera konstverk” samt litteraturkritik som ”en speciell verksamhet med bestämda institutionella former som i grunden inte har med felsökande att göra” (”Litteraturkritik” NE 2014). Uppsatsen kommer i ett senare skede att ta upp det litterära verkets inplacering och värdetilldelning, men inleds med denna undersökning av kritikens könsfördelning.

Av de 182 böcker som undersökningen bygger på var skillnaden i antal mellan böcker skrivna av manliga författare och böcker skrivna av kvinnliga författare nästintill obetydlig; böcker skrivna av manliga författare var i svag majoritet med 52 procent. Albert Bonniers förlag, Norstedts och Natur & Kultur visade alltså på numerärt sett nästintill jämställda utgivningslistor. Detta resultat tyder på att förlagen är medvetna om könsfördelningen hos sina författare och att genusfrågan är en faktor som påverkar förlagens urvalsprocesser och utgivningsbeslut. En procent i diagrammet står för den enda boken i materialet om var skriven av ett författarpar bestående av både en kvinna och en man, förutom i diagrammet över de ej recenserade titlarna finns denna bok inte med i de senare diagrammen då den inte recenserades varken i *DN* eller *SvD*.

Ett nästa steg var att fastställa hur många av dessa böcker som recenserades och vilket kön recensenten hade. Böckerna i jämförelsematerialet genererade totalt 210 recensioner. Här dominerade de kvinnliga recensenterna sett till antal recensioner, med 54 procent mot de manliga recensenternas 46 procent. Anledningen till detta knappa övertag kan som Lina Samuelsson skriver vara ett resultat av en längre tradition av kvinnors inträde inom akademien,

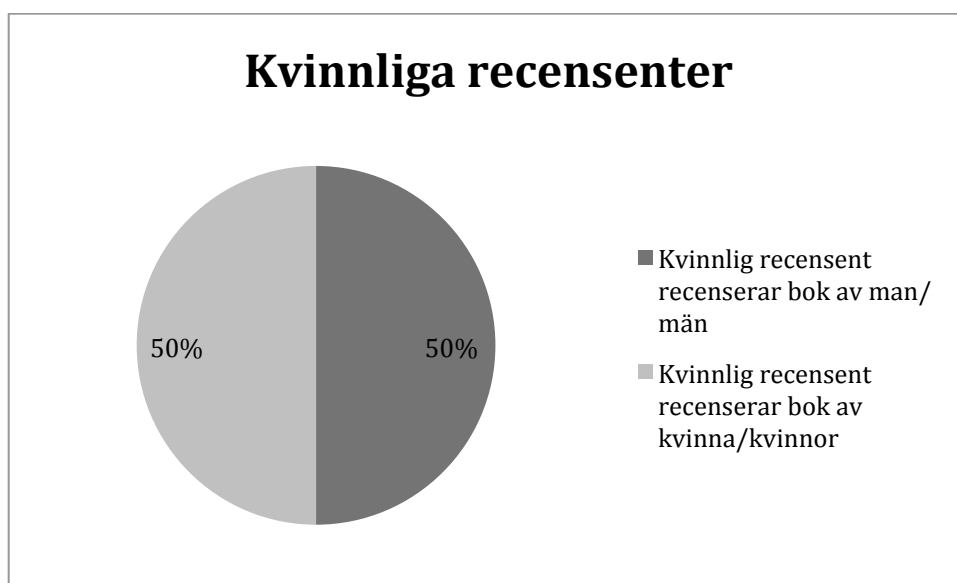
litterära institutioner och som medarbetare på redaktionerna (Samuelsson 2013, s.112). I hennes avhandling finns statistik om 2006 års könsfördelning i kritiken och hennes forskning är den i tiden närmsta jämförelsepunkten för mitt ämnesområde. Även där var könsfördelningen jämn med en övervikt i antalet kvinnliga recensenter, Samuelsson anger att det i hennes urval ”ingår 86 män och 89 kvinnor och de skrev nära nog lika många recensioner” (Samuelsson 2013, s.111).

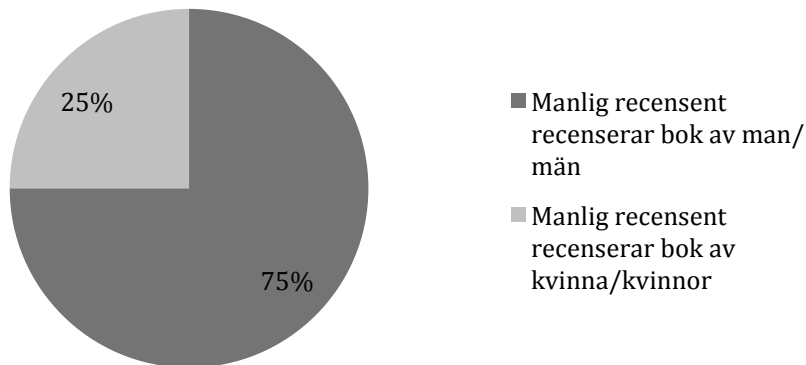
Tomas Forser skriver i *Kritik av kritiken* att andelen kvinnliga kritiker ökade märkbart under slutet på 1980-talet, delvis på grund av en framväxande feministisk litteraturteori inom kritiken (Forser 2002, s.158). Samuelsson tror att denna ökning till en numerär jämställdhet år 2006 inte hade varit möjlig om inte kulturredaktionerna och de litterära och publicistiska institutionerna aktivt arbetat med jämställdhet (Samuelsson 2013, s.111-112). Att både Samuelssons undersökning och denna undersökning hittills visat en jämställd kritik är dock inget självklart resultat. Lina Samuelsson ger i sin avhandling exempel på tidigare undersökningar som visat på en långt ifrån jämställd kulturvärld. I början av 2000-talet pekade flera av de undersökningar Samuelsson tar upp att fördelningen mellan könen hos kritikerna låg på 70/30 procent till männens fördel (Samuelsson 2013, s.112). Samuelsson citerar Cecilie Wright Lund som beskriver männens övertag med 70 procent av den nordiska dagspressens kultursidor som ett ”kulturellt 2/3-samfund” (Wright Lund 2005, s.97-98). Det går dock inte att jämföra dessa undersökningar rakt av eftersom de omfattar flera olika typer av kulturjournalistiska texter, och inte enbart litteraturjournalistik (Samuelsson 2013, s.112). En undersökning visade till exempel att det hos norska kulturjournalister oftare var kvinnor

som skrev litteraturkritik medan musikjournalistiken skrevs av män (Hovden och Knapskog 2008, s.64). Denna undersökning bekräftar det senare påståendet, om än med små marginaler.

En annan aspekt denna undersökning utforskade var vem som recenserade vem? Är det vanligare att kvinnor recenserar kvinnor och att män recenserar män? Inledningsvis i arbetet med den här uppsatsen var det den vanligaste uppfattningen. Även i Lina Samuelssons avhandling var detta förhållande det vanligaste år 2006, där utgjorde de könsblandade anmälningarna en mindre del på 37 procent där det var lika vanligt hos båda könen att recensera författare av motsatt kön (Samuelsson 2013, s.117-118). Resultatet av denna undersökning både bekräftade och motsade denna uppfattning. Hos de kvinnliga recensenterna var könsfördelningen exakt 50/50, 57 recensioner var av böcker skrivna av män och 57 av böcker skrivna av kvinnor. De manliga recensenterna recenserade däremot tre gånger fler böcker skrivna av män än böcker skrivna av kvinnor. Detta resultat visade det första området där tydliga problem med ojämställdhet existerade.

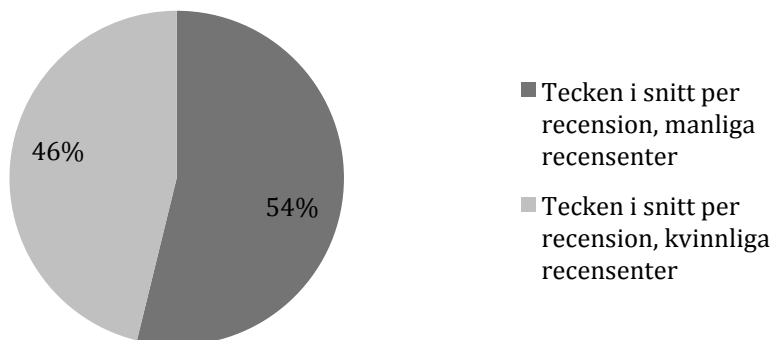
Manliga recensenter

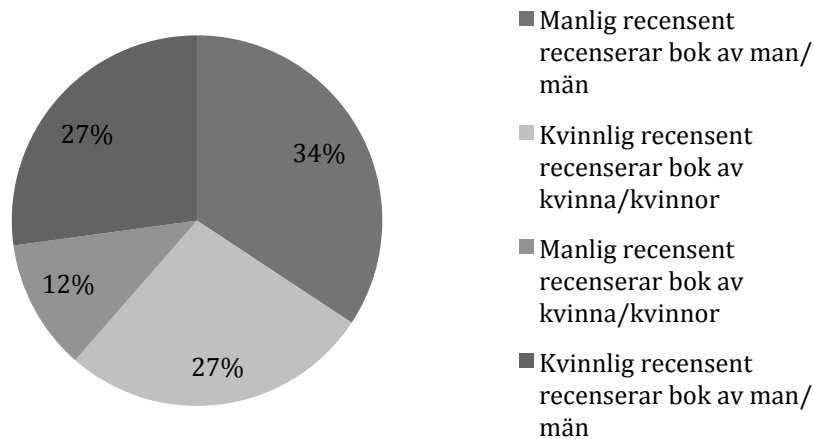
Yvonne Hirdmans teorier om isärhållande könen emellan som en av genussystemets praktiker blir tydligt i de här cirkeldiagrammen. Männen, de som tjänar på att det patriarkala genussystemet upprätthålls, är även de som främst väljer att recenserar författare av sitt eget kön och som håller segregeringen av kritiken vid liv. De kvinnliga recensenterna har å sin sida recenserat lika många manliga som kvinnliga författare och bryter därmed mot den struktur som förtrycker dem.

Skillnaden mellan denna undersöknings resultat och Samuelssons avhandling är marginell i frågan om delen med de könsblandade recensionerna, den här undersökningen visade på 39 procent medan Samuelsson kom fram till 37 procent. Förklaringen till detta är de manliga recensenternas ojämna könsfördelning i sina recensioner.

Kritikerns utrymme

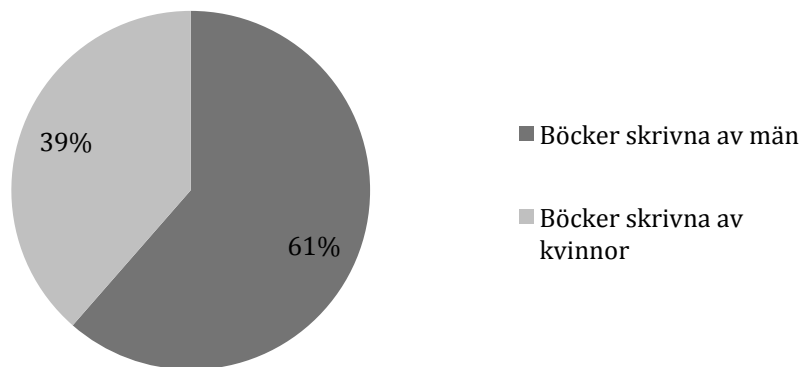
Kvinnliga och manliga recensenter

Det tidigare presenterade diagrammet över fördelningen av recensioner skrivna av manliga och kvinnliga recensenter visade att de kvinnliga recensenterna hade ett knappt övertag med 54 procent mot de manliga recensenternas 46 procent. Om man däremot räknar fördelningen i utrymmet på kultursidorna blir resultatet annorlunda. Räknat till totalt antal tecken får istället de manliga recensenterna ett övertag med 54 procent mot de kvinnliga recensenternas 46 procent. De manliga recensenterna skriver alltså inte lika många recensioner som de kvinnliga, men får ett större utrymme när de väl recenserar. Utslaget på antal tecken i snitt per recension skriver den manlige recensenten 4433 tecken, medan hans kvinnliga kollega skriver 3803 tecken.

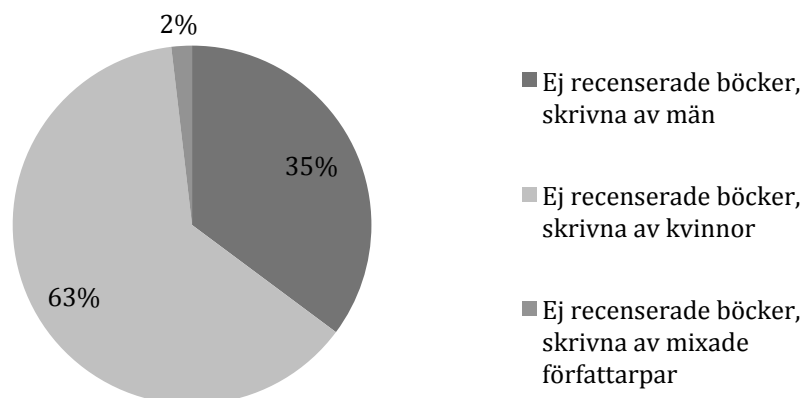
Samma mönster går igen om än med mindre marginal när man slår ut antalet tecken i snitt per recension på författarens kön. En recension som bedömer en bok skriven av en manlig författare är i genomsnitt 4228 tecken lång, medan en recension av en bok skriven av en kvinna i genomsnitt är 3925 tecken lång. Skillnaden mellan recensentens utrymme och författarens kan förklaras med att även kvinnliga recensenter recenserar manliga författare vilket visat sig leder till kortare recensioner, och att även manliga recensenter recenserar kvinnliga författare vilket visat sig leder till längre recensioner. Mannens större utrymme framträder även när man ser till vilka böcker som recenserats. Av de 210 recensioner den här undersökningen bygger på är 61 procent om böcker skrivna av män, och endast 39 procent om böcker skrivna av kvinnor.

Fördelning av recensioner

Trots att underlaget för undersökningen visar att det givits ut nästan lika många böcker skrivna av kvinnor som av män är de manliga författarna i klar majoritet vad gäller antal recensioner. Orsaken till detta beror till stor del på att manliga recensenter valt att recensera tre gånger fler böcker skrivna av manliga författare än kvinnliga. En följd av detta förhållande är att böcker skrivna av kvinnor dominerar i diagrammet över de titlar som inte recenserades. Av dessa titlar står kvinnliga författare för 63 procent.

Ej recenserade böcker

Förhållandet där kvinnliga författares verk i mycket mindre grad recenserar av *SvDs* och *DNs* kritiker kan bero på flera olika saker. Ett tidigare nämnt skäl är de manliga recensenternas tendens att främst recensera manliga författare. Ett annat skäl kan vara att de manliga

författarna i högre grad står för de böcker som av *DNs* och *SvDs* kulturredaktioner anses vara av hög kvalitet. Detta kan dels bero på patriarkala strukturer som generellt sett värderar litteratur skriven av män högre än den skriven av kvinnor, men också på att kvinnorna på förlagens utgivningslistor står för litteratur som tillhör genrer som i den skönlitterära diskursen anses ha en lägre kvalitet. Författaren E.L. James erotiska trilogi *Fifty Shades* skapade en trend världen över när den släpptes 2011, på svenska 2012. Denna erotiska litteratur som främst är skriven av och för kvinnor platsar inte för att bli recenserad på *DNs* och *SvDs* kultursidor, men är ändå en del av förlagens utgivning. Norstedts, som var det förlag som gav ut *Fifty Shades*-trilogin på svenska, gav exempelvis under 2013 ut Sylvia Days *Crossfire*-trilogi och Albert Bonniers förlag satsade under samma år på två erotiska titlar. Andra lågstatus-genrer som är vanliga på utgivningslistorna är lättsamma relationsromaner och chick-lit, och även dessa böcker författas främst av kvinnor (Harzewski 2006, s.30).

Ett läge där allt färre böcker recenseas samtidigt som förlagen ökar sin utgivningstakt leder oundvikligt till att ett större antal titlar står utan recensioner. Tomas Forser beskriver ett klimat där kritiken i pressen mot slutet av nittonhundratalet blir en del av ett nytt, breddat kulturbegrepp som integrerar nöjesreportage, populärkultur och intervjuer sida vid sida med litteraturkritiken på kultursidorna (Forser 2002, s.25). I början av det nya årtusendet sjunker även antalet recensioner med en fjärdedel mellan 2005 och 2010 (Schmidt 2011). Dessa diagram visar att förlagens utgivningslistor inte nödvändigtvis är så jämförbara sett till genre och vilken litteratur som räknas som högkvalitativ och lågkvalitativ – och i den beskrivna utvecklingen blir de kvinnliga författarna förlorarna på de svenska kultursidorna.

Problematisering av undersökningens resultat

Undersökningen är och kan av utrymmesskäl inte vara heltäckande; alla recensioner som skrevs 2013 är inte inkluderade, det har inte varit möjligt att kontrollera att de recensenter och författare som ingår i undersökningen är cispersoner och andra påverkande faktorer såsom klass och etnicitet har inte registrerats. Ändå kan undersökningen visa generella tendenser i dagens samtal om litteratur som viktiga att analysera. Eftersom den handlar om 2013 års litteraturkritik kan den ha påverkats av trender och förhållanden som är specifika för just det året. Norstedts satsning på nyutgåvor av sex Maria Lang-böcker i samband med filmatiseringen av Langs böcker är ett sådant exempel där en tidsspecifik satsning ökat andelen böcker skrivna av kvinnor på Norstedts utgivningslista. En neutral undersökning som

inte påverkas av den här typen av faktorer är dock omöjlig att göra, men Samuelssons resultat som tas upp i en jämförelse bekräftar i stor utsträckning den här uppsatsens resultat.

Det som undersökts är en kvantitativt mätbar jämställdhet, men de åsikter, normer och värderingar som kan finnas i recensionerna kan visa ett helt annat resultat vad gäller jämställdheten i litteraturkritiken. Samuelsson skriver att medvetenheten om betydelsen av vem som läste var stark i recensionerna från 2006, och att den manifesterades i deklamationer om förförståelser och personliga utgångspunkter (Samuelsson 2013, s.127). Denna medvetenhet kan antas men inte säkerligen sägas vara densamma år 2013, då en feministisk och genusmedveten debatt fortfarande är närvarande i samhället och kultursfären om än kanske mindre i sammanhanget än vid andra tidpunkter. En kvalitativ analys av recensionerna skulle kunna visa dessa värderingar och ge en bild av de normer som kritiken sprider. Den kvantitativa metoden bidrar dock till att undersökningen kan bli mer objektiv och tillförlitlig då de värderingar och utgångspunkter som jag som uppsatsförfattare har inte påverkar resultatet på samma sätt som i en kvalitativ undersökning. Uppsatsen kommer i ett senare skede ta upp frågan om att kritikerna medvetet eller omedvetet alltid uttrycker normer och värderingar i sina recensioner.

I mångt och mycket blir uppsatsen en litteratursociologisk undersökning och analys. Johan Svedjedal beskriver och förklarar litteratursociologin i sin artikel "Det litteratursociologiska perspektivet. Om en forskningstradition och dess grundantaganden." Svedjedal lånar Lars Furulands beskrivning av området när han definierar det som ett systematiskt studium av litteraturen som socialt fenomen och som system och institution i samhället (Svedjedal 2012, s.74). Då litteratursociologin analyserar litteraturens produktion, distribution och konsumtion blir det även relevant för denna uppsats utgångspunkt i ämnet förlags- och bokmarknadskunskap. Litteratursociologin är interdisciplinär i den meningen att den gärna hämtar modeller från andra vetenskaper, vilket stöder inriktningen på genus (Svedjedal 2012, s.77). Liksom genusvetenskapen och feministiska rörelser präglas litteratursociologin av en självreflekterande tradition där analyser av ämnets grepp och utgångspunkter är av vikt, och denna självreflektion och främmandegöring är nödvändig även i en analys av litteraturkritiken (Svedjedal 2012, s.93).

Svedjedal skriver att anledningen till att litteratursociologiska undersökningar ägnas åt glömda litteraturer, försummade litterära fält och marginaliserade författare inte beror på att ämnet valt dessa områden som utgångspunkt, utan för att det är en effekt av det litteratursociologiska perspektivet (Svedjedal 2012, s.74). Mitt material visar ett system hos kritiken som marginaliserar författare och som försummar litteratur skriven av kvinnor. Till

sist är litteratursociologin en vetenskap om litterära värderingar snarare än en litterärt värderande vetenskap, och som främst studerar och analyserar litteraturens funktioner och värderingarnas förändringar vilket gör den lämplig för analysen av litteraturkritiken (Svedjedal 2012, s.91). För att ge en förståelse av kritikens värderingar, hur de har förändrats och i framtiden kan förändras, undersöker nästa del av uppsatsen hur kritikerkåren själv ser på dagens kritik och vad den identifierar som problematiskt ur ett genusperspektiv.

KRITIKERKÅRENS SJÄLVBILD

I en diskussion om litteraturkritiken blir kritikernas resonemang om och attityder till sitt yrke relevanta, med dem kan de praktiker som styr litteraturkritikens diskurs analyseras. För att belysa detta har ett antal tidningsartiklar inkluderats i uppsatsen, den första från *DNs* kultursidor och den andra från *Expressens*. Dessa artiklar från dagspressen kan inte sägas vara representativa för alla yrkesverksamma, men är ändå två exempel på debatter som annars sällan får utrymme. Av de få debatter och inlägg som handlar om litteraturkritikens position i dagens samhälle och som får utrymme i media har dessa fått ovanligt stort utrymme. Båda har också medvetet eller omedvetet berört frågan om genus i kritiken, vilket ytterligare anknyter till undersökningens frågeställning.

Hindenburg-debatten

I början av mars kunde *DNs* läsare följa ett hett meningsutbyte om kritikens uppdrag och genus påverkan på bokrecensioner – ett ämne som sällan syns i dagspressen dök upp till synes lika oväntat för läsarna som för debattörerna. Debattens huvudfokus var till en början dock inte litteraturkritikens genusproblematik, men frågan om kritikens roll i genredefinieringen ledde in debatten på ett nytt spår. Lördagen den 23e februari skrev författaren och litteraturkritikern Anna Hallberg i artikeln ”Den stora dragkampen om romanen” (*DN* 23/2 2013) om sin oro för romankonstens framtid. Hon tyckte sig se en trend där allt fler böcker vill räknas till romangenren samtidigt som de mer experimentella och nydanande romanerna av kritiker och institutioner flyttas över till poesigenren. Genom att ta upp fem punkter som styrker hennes resonemang, bland annat tendensen att kalla litterärt avancerad prosa för poesi och viljan att sätta likhetstecken mellan ”skönlitteratur” och ”roman”, kom hon till sist fram till slutsatsen att taket i den offentliga litteraturdiskussionen håller på att sänkas men att det ändå finns hopp för romanen. Nästa lördag svarade *DNs* litteraturkritiker och redaktör Jonas Thente med inlägget ”Det ligger i de litterära experimentens natur att de kan misslyckas” (*DN* 2/3 2013) då han kände att ”artikelns adressater är kritiker snarare än vanliga dödliga” och att

han därför tog åt sig av Hallbergs anmälan. Thentes inlägg bestod av en frågeställning om hur långt en kritiker bör gå ett skönlitterärt verk till mötes. Han tog upp sin recension av Susanna Lundins debut *Hindenburg* som ett exempel där han själv inte förstod sig på verket, något han även valde att skriva i sin recension. *Hindenburg* var en av de titlar Hallberg i sitt inlägg hållit som lovande, men Thente ansåg att det vore att begå övergrepp mot texten om han trots sina svårigheter med att förstå romanen skulle ta rollen som ”välvillig ambassadör” och lägga in alltför personliga tolkningar.

På ett sätt möttes de båda ändå i frågan om vem som har möjlighet att ta del av litteraturen. Hallberg nämner under sin punkt om makt, medier och demokrati att det i framtiden kommer att bli mer av en klassfråga vad gäller vem som har möjlighet att ta del av den kvalitativa prosan, den kommer fortsättningsvis att ges ut men de som kommer att ta del av den kommer inte att vägledas av kritiken utan måste själva bli bättre romanläsare och söka upp den själv. Thente ger dagskritiken en journalistiskt pedagogisk funktion då den enligt honom skrivs för människor i allmänhet, och han ser inte att det pedagogiska uppdraget skulle urholka romanen som genre. Det han ser som ett hot är snarare en alltför välvillig kritikerkår. De båda värnar allmänhetens tillgänglighet men på olika nivåer, och det Thente ser som litteraturkritikerns roll är en alltför låg ambitionsnivå enligt Hallberg.

I Anna Hallbergs andra inlägg ”Man misstänker att Jonas Thentes kritik har något med genus att göra” (DN 9/3 2013) bemötte hon Thentes respons genom att ifrågasätta just hans ambitioner för yrket. Thente skrev att dagens romaner hade upplevts som avantgardistiska för en läsare från 1913, Hallberg anser att något annat skulle vara förskräckligt. Hon ställer även frågan om Jonas Thentes problem med att recensera *Hindenburg* kan ha med genus att göra och tar upp manliga kritikers svårigheter med att läsa unga kvinnliga prosaister. Thente svarade i ”Litteraturen riskerar att komma i andra hand om kritikern redan har svaren” (DN 16/3 2013) med att avfärda genusaspekten som ett problem – *Hindenburg* presenterade helt enkelt inte sin vision på ett lyckat sätt – trots det beskriver han sina negativa erfarenheter av att recensera typisk ”kvinnlig litteratur” och ”spydigheter” som han fått motta som följd. Han upprepar ännu en gång problematiken han ser i att kritikern ska tvingas gå för långt för att möta verket, en situation där kritikern ger sin egen tolkning för stor plats och diskussionen mellan text och läsare för liten plats.

Som tidigare nämndes i uppsatsen bidrar kritikerna till hur den skönlitterära diskursen formeras, vilket Hallberg tar upp i sitt första inlägg. Hon skriver bland annat att tendensen att räkna experimentell prosa till poesifacket blir allt vanligare i svensk litteraturkritik, och hon befarar att denna utveckling på sikt kommer att leda till, som hon skriver, ”en tömning av

romanen som konstform”. Kritikerkårens normer och attityder påverkar alltså till stor del även romanens genrebeteckning och reglerar därmed utestängningsprinciper i den skönlitterära diskursen. Ännu en utestängningsprincip som diskuteras i debatten i *DN* är litteraturkritikens gränser. Thente håller med Hallberg om att mer lättsmält litteratur bör ge plats åt den nydanande prosan som behöver utrymmet bättre, men att riksmidiets läsarintressen måste värnas och att den djupa litteraturdiskussionen kanske bör hållas på annan plats. Hallberg vill å sin sida inkludera den djuplodande litteraturanalysen i dagspressens kritik, en debatt hon idag endast hittar i doktorsavhandlingar och i ett samtal i tidskriften *Ord&Bild*. I sitt sista inlägg poängterar Anna Hallberg det som är kärnan i en diskussion om kritikerns funktion. Hon skriver att ”[f]ör att det kritiska samtalet ska fungera, behövs en någorlunda gemensam uppfattning om vad litteratur och kritik handlar om” (Hallberg 2013, ”Man misstänker att Jonas Thentes kritik har något med genus att göra”). Denna gemensamma uppfattning behöver förankras i litteraturkritikens dagsaktuella skick och även omfatta jämställdhet.

Genusproblematiken som Hallberg i sitt andra inlägg tar upp och som Thente i sin slutreplik avfärdar är ett förhållande som undersökningen delvis motbevisar. Statistiken visar tydligt att manliga kritiker främst recenserar manliga författare och att det, tillsammans med de patriarkala strukturer som generellt värderar kvinnliga erfarenheter lägre än manliga, i förlängningen leder till färre recensioner av böcker skrivna av kvinnliga författare. Undersökningen kan dock inte visa de attityder som kritikerna framför i sina recensioner. Att författarens kön, och även kritikerns kön som Hallberg menar, i viss mån spelar roll för recensionens utformning kan fastslås utan att alltför många skulle insistera. Även Jonas Thente för, efter sitt bestämda nej till att genus skulle ha med saken att göra, ett resonemang där han problematiserar att han som man ifrågasätts när han recenserar kvinnliga författare och tänker sig en möjlig framtid där han avskräckts till helt avstå från att recensera nutida svenska kvinnliga författare. Foucault har även påpekat att författaren är starkt kopplat till mening vi tillägnar ett verk, och att författarens synlighet på ett sätt garanterar textens speciella betydelse (Bennett 2009, s.24). Samtidigt kan man också konstatera att författarens person betonas i dagens medieklimat och att det är omöjligt att läsa en text utan att läsarens förståelse av texten på något sätt är kopplad till läsarens relation till och eller kunskap om författaren (Bennett 2009, s.25). En persons kön är i ett sådant sammanhang en identitetsmarkör och blir därmed också en påverkande faktor enligt ett sådant resonemang.

Denna undersökning är kvantitativ och visar inte vilka attityder som förmedlas i recensionerna, men dessa attityder kan också skapa ojämställdheter i litteraturkritiken. De åsikter som uttrycks i en recension påverkar även läsaren mer direkt än representationen av

kön. Ett tydligt exempel på hur författarens kön kan färga en recension av dennes verk ger den danska litteraturhistorikern Pål Dahlerup i sin artikel ”Omedvetna attityder hos en recensent” från 1972. Artikeln kan framstå som ett gammalt jämförelsematerial, men den är en av få studier som berör detta ämne och kan trots sin ålder beskriva ett genusstyrkt språkligt mönster som än idag är närvarande i litteraturkritiken. Dahlerup jämför två recensioner av skrivna av samma recensent som anmäler två diktsamlingar av en författare med det könsneutralt klingande namnet Cecil Bødker. När den första diktsamlingen *Maskrosor* (1955) recenserades i danska *Ekstrabladet* trodde recensenten med signaturen K.S. att Bødker var en man, men vid nästa recension av *Virvlande hästar* (1956) är recensenten medveten om att Bødker är en kvinna. Dahlerup visar i sin artikel hur det språkliga mönstret skiljer sig i de olika recensionerna och hur recensenten i den andra recensionen konsekvent daltar med Bødker för att på så vis oskadliggöra henne (Arping och Nordenstam 2010, s.28). Diskrimineringen visar sig till exempel i användningen av adjektiv, där adjektivet ”liten” frekvent används i den andra recensionen medan det i den första recensionen endast används en gång och då inte riktat mot själva diktningen utan mot ett ämne. Med verb som ”porlande” och ”rinner” ges i den andra recensionen bilden av att Bødkers dikter flödar fram ”ur skaldinnans inre utan någon medveten och aktiv insats från hennes egen sida”, detta till skillnad från den första recensionen där Bødkers diktning beskrivs med verb resoluta och aktiva verb som ”kan” och ”vill” (Dahlerup 2010, s.27). Även här återfinns Yvonne Hirdmans isärhållande-begrepp, den klassiska dikotomiseringen könen emellan som Simone de Beauvoir beskrivit som förhållandet där mannen är den görande och kvinnan den varande (Hirdman 2012, s.471-472). Traditionen med att använda olika språkliga mönster för att beskriva kvinnliga och manliga författare gör att recensenten i det här fallet inte explicit har sagt något om den hierarki där manliga författare är överlägsna, men implicit framförs denna attityd i språket (Dahlerup 2010, s.28). Ett nyare exempel med ett liknande mönster är det Cristine Sarrimo, professor i litteraturvetenskap, tar upp det första kapitlet av sin bok *Jagets scen* (2012). Där jämför Sarrimo Maja Lundgrens och Lars Noréns dagboksromaner och den skillnad i mottagande som dessa två verk fått, enligt Sarrimo delvis på grund av författarnas kön. På ett liknande sätt som Dahlerup jämförde två recensioner av författaren Cecil Bødker jämför Sarrimo Carl-Johan Malmbergs recensioner av Lundgren och Norén. Hon diskuterar den självbiografiska genren och visar, med hjälp av bland annat Simone de Beauvoirs teorier om den ideala transcendensen, att Maja Lundgren som kvinnlig författare i större utsträckning döms efter sitt kön medan den manlige författaren Lars Norén kan transcendera från sitt verk och därmed ge det ett högre kulturellt värde (Sarrimo, s.61).

Pil Dahlerup visar effektivt och tydligt de språkliga mönster som återfinns i litteraturkritiken och ändras beroende på författarens kön, men de undersökta recensionerna är från mitten av femtiotalet och skrevs i ett samhällsklimat där kvinnors rättigheter och jämställdhet inte alls hade samma stöd. Lina Samuelsson skriver i sin avhandling att bemötandet av kvinnliga författare förändrats under den period hon undersökt och att den retorik kritiker använde om litteratur skriven av kvinnor 1906 och 1956 var nästintill tabubelagd år 2006. Sexistiska uttalanden var fortfarande närvarande i recensioner från 2006 men gick inte obemärkt förbi utan ifrågasattes (Samuelsson 2013, s.158). Samuelsson fortsätter även med att konstatera att det i 2000-talets litteraturkritik finns en gemensam strävan efter kvinnor och mäns jämställdhet, en sanning alla kritiker måste förhålla sig till oavsett sin egen politiska övertygelse (Samuelsson 2013, s.159). Det motstånd som Jonas Thente säger sig ha fått efter att ha recenserat samtida svenska författarinnor kan vara tecken på den ökade medvetenheten om genusproblematiken i litteraturkritiken. Att Thente lite klumpigt anklagar Hallberg för att ställa ett ”genuskrav” på att förstå litteratur skriven av det ena eller andra könet ger intrycket att Thente själv känner igen sig i Hallbergs kritik; det Anna Hallberg poängterade i sitt andra och sista inlägg var inte manliga recensenters oförmåga att recensera litteratur skriven av kvinnor utan snarare manliga kritikers tillkortakommanden när det kommer till att identifiera och synliggöra det problematiska i att som manlig kritiker bedöma kvinnliga erfarenheter. Hallberg ger ett positivt exempel där kritikern Stig Larsson på ett kontextualiserande och analytiskt sätt förklarar sin utgångspunkt och sina förförståelser i förhållande till Lyra Ekström Lindbäcks debutroman – ett tillvägagångssätt som gynnar kritikens trovärdighetsaspekt inte enbart ur en genussynpunkt.

Könsbokbytet

De två nästkommande artiklarna berör det förhållande som underökningen kartlagt, nämligen frågan om vem som recenserar vem. Den första september 2013 initierade Jens Liljestränd, sedan 2013 biträdande kulturchef och litteraturredaktör på *Expressen*, en månadslång kampanj på tidningens kultursidor med krönikan ”Den enögda kritikern”. Efter att ha talat med författaren och kollegan Per Wirtén om hur tråkigt det var att Wirténs senaste bok uteslutande recenserats av män i *DN*, *SvD*, *Sydsvenskan*, *GP*, *Aftonbladet* och *Expressen*, och efter att ha sett att detsamma men med kvinnliga recensenter i samma tidningar gällde även för Maria Svelands nya bok valde Liljestränd att göra något åt saken. Under hela september skulle alla böcker skrivna av män recenserars av kvinnor och vice versa. Månaden september valdes för att det är den mest intensiva månaden under litteraturåret, och det han kallar

”könsbokbytet” gällde alla genrer. Liljestrand angav att ”[s]yftet är att belysa de strukturer som styr litteraturkritiken och påminna om det målmedvetna arbete som krävs för att bryta ner dem” (Liljestrand 2013, ”Den enögda kritikern”). Han identifierar en litteraturkritik som reproducerar samma mönster som kan hittas överallt, nämligen ”ett mönster där mäns och kvinnors arbeten systematiskt särskiljs och därmed också värderas olika och därmed bekräftar en genusstyrd kultursyn” (Liljestrand 2013, ”Den enögda kritikern”). Det system som Yvonne Hirdman kallar för genussystemet anser Liljestrand inte skapar ett bra klimat för kritiken, och som ett resultat startas kampanjen med könsbokbytet.

Efter kampanjens slut, i den avslutande krönikan, sammanfattar Jens Liljestrand kampanjen med annan ton än den han inledde den med. Liljestrand uppgav att kampanjen givit redaktionen nya perspektiv och att de kommer att fortsätta med att arbeta mot det könssegregerade arbets sättet, men att de inte kommer att fortsätta på samma systematiska sätt. Som ett exempel på varför tog han upp ett uttalande av journalisten och recensenten Natalia Kazmierska där hon hävdar att kulturjournalistik alltid bör vara politisk. Liljestrand motsätter sig denna definition då han menar att ett sådant påstående per automatik underkänner kritik som tar upp andra estetiska, bildande och vetenskapliga frågor. Kazmierskas påstående särskiljer han med ”Expressen Kulturs” kampanj på så sätt att deras agerande var politiskt men att de med det inte menade att innehållet i recensionerna skulle bli politiska och slutsatsen blir att han slår fast att han ser just subjektiviteten som den goda kulturjournalistikens privilegium. Resultatet av kampanjen är svårt att uttolka enligt Liljestrand, och det snäva urvalet – en tidnings recensioner under en månad – anger han som en anledning till det. Recensionerna tror han inte blivit särskilt annorlunda av bytet, det som han uppger ändå kan tänkas ha förändrats är det slentrianmässiga i kritiken (Liljestrand 2013, ”Könsbokbyte”).

Som en följd av att Liljestrand tror på Hirdmans teorier om isärhållande men inte gör någon djupare analys missar han i sitt resonemang två stora ojämlikheter som undersökningen visat är högst aktuella, nämligen de manliga recensenternas tendens att i stor utsträckning välja böcker av manliga författare framför kvinnliga och den att kritikerkåren med överväldigande majoritet väljer att recensera böcker skrivna av män framför de av kvinnor. I Liljestrands beskrivning av sin utgångspunkt för kampanjen skriver han: ”I de ’önskelistor’ som våra medarbetare skickar in inför boksäsongen styrs valen ofta av könstillhörighet. Kvinnor väljer kvinnor, män män” (Liljestrand 2013, ”Den enögda kritikern”). Liljestrand ställer också frågan om det beror på hur deras litteraturintresse en gång formats så eller om de följer en praxis skapad av kritikerkåren. Det han inte reflekterar över är att det kan finnas skillnader mellan könen hos recensenterna, och trots goda intentioner skapade det

omkullkastade systemet inte nödvändigtvis genusmedvetna recensioner eller en tydlig förändring efter kampanjens slut.

I sin bok *Mixed Media: Feminist Presses and Publishing Politics* (2004) beskriver Simone Murray om de feministiska förlagens framväxt i Storbritannien. I ett kapitel berör hon frågan om autenticitet i den feministiska förlagsverksamheten och hur förlagens politiska ambitioner tvingar förlagen till att problematisera representationen i deras verksamhet (Murray 2004, s.67). Murray identifierar en konflikt i förlaget The Women's Press arbete när de aktivt presenterade sig som ett förlag som gav ut litteratur av svarta kvinnor och kvinnor från tredje världen, samtidigt som den bilden var en selektiv representation och de kvinnor som arbetar på förlaget var till största del vita kvinnor (Murray 2004, s.69). Murray sammanfattar problematiken såhär: "Certain spheres of feminist publishing are at risk of promoting identity politics while remaining conveniently oblivious to the homogeneity of their own identity" (Murray 2004, s.88). Problemet låg alltså inte i att förlagets anställda inte kvoterat in kvinnor av annan etnicitet utan att de frontade böcker skrivna av svarta kvinnor trots att utgivningslistan dominerades av vita kvinnliga författare (Murray 2004, s.75), och att de samtidigt ansåg sig vara medvetna och inneha politisk autenticitet (Murray 2004, s.82). Samma strävan efter politisk autenticitet i kombination med en avsaknad av självreflektion återfinns delvis i *Expressens* kampanj. Liljestrand skriver ingenting om *Expressens* kritikerkår är numerärt jämställd, trots att det skulle öka tidningens trovärdighet. Då *Expressens* litteraturkritiker till stor del består av frilansande kritiker är det också svårt att fastställa utan en statistisk undersökning. Han skriver heller inte om kvinnliga och manliga recensenter skriver lika många recensioner eller om hur många böcker skrivna av manliga respektive kvinnliga författare som recenseras. Problemformuleringen stannar vid att kvinnor recenserar kvinnor och män män, ett förhållande som denna undersökning tydligt visar inte är riktigt.

Expressens kampanj blir oundvikligen en sorts reklamkampanj för tidningens politiska medvetenhet och trovärdighet, en reklamkampanj som skadar jämställdhetsarbetet inom litteraturkritiken. Jens Liljestrands grunda analys kommenteras inte varken av honom själv eller av någon annan och efter Liljestrands slutsats i den avslutande krönikan ges intrycket att jämställdheten i litteraturkritiken inte är något större problem. Samtidigt ger kampanjen *Expressen* en politisk udd, på ett liknande sätt som litteratur av svarta kvinnor gav The Women's Press politisk udd (Murray 2004, s.69). De ojämställdheter denna undersökning visat lämnas dock som en följd okommenterade och utan analys. Faran med att framställa sin politiska autenticitet och medvetenhet som *Expressen* och The Women's Press gjort blir att jämställdhetsfrågan ser ut att ha lyfts och klarats av, trots att de egentliga ojämställdheterna

aldrig fått uppmärksamhet. De som inte gör en djupare analys av ämnet vaggas in i en falsk trygghet och missförhållandena lämnas utan åtgärder.

Kritiken en del av litteraturhistorieskrivningen

Murrays exempel valdes för att illustrera vad en diskrepans mellan den verklighet dessa tidningsartiklar framställer och verklighetens ojämställdheter kan få för betydelse, men även för att illustrera hur både förlagen och litteraturkritikerna i förlängningen påverkar skönlitteraturens diskurs och värde genom kanonisering och konsekration. Undersökningen har visat de ojämställdheter kritikens maktutövande skapat, och just detta maktutövande kan få långsiktiga konsekvenser när det ses i ett större perspektiv.

Konsekration innebär uppvärderingen av ett litterärt verk i exempelvis en recension, kanonisering är inkluderingen av verket och författaren i kanon (Steiner 2012, s.193-194). I Johan Svedjedals uppdelning av bokmarknadens två typer av värderingar räknar han konsekrationen som kortsiktigt och kanoniseringen som långsiktig. Till den första kategorin räknas både förlagens urval och sedan marknadsföring, samt den kortsiktiga värderingen som dagspresskritiken står för (Steiner 2009, s.167). Gränsen behöver dock inte vara så tydlig som Svedjedal framhäver; trots att förlagens och litteraturkritikens påverkan på verkets värde främst är närvarande inledningsvis har den även betydelse för verket i senare skeden.

Svedjedal beskriver i sin artikel "Förläggaren och det litterära värdet" förlagets påverkan på det litterära verkets värde. Förlagets litterära betydelse finns på flera nivåer, och en av dessa omfattar det värde som tillmäts ett verk när förlaget sätter sitt namn på pärmen (Svedjedal 2009a, s.20). Detta påverkar även dagspressens kritik då "den har mycket större chans att bli recenserad i dagspressen – inte bara för att kritikerna är mer intresserade, utan för att kulturredaktionerna tenderar att dela ut boken mer energiskt och följa upp att recensionen verkligen kommer in" (Svedjedal 2009a, s.21). Åsa Warnqvists avhandling *Poesifloden* (2007), om lyrikutgivningen i Sverige 1976-1995, visar att lyrik utgiven på eget förlag i snitt fick 0,4 recensioner per titel medan diktsamlingar på de tre största lyrikförlagen i genomsnitt fick 15 recensioner per titel – ett exempel som tydligt bekräftar Svedjedals tidigare påstående och ger bevis för kritikens yttre kontrollprinciper (Warnqvist 2007, s.127-137).

Liksom förlaget agerar grindvakt vid urvalsprocessen till utgivningslistan kan även litteraturkritikern räknas som en grindvakt när den väljer vilka verk som ska recenseras, det eftersom kritiken handlar om selektion, kanon och makt (Steiner 2012, s.193). Urvalet som sker i välansedda tidningar som *DN* och *SvD* påverkar ett litterärt verk och dess författares uppmärksamhet och utrymme i media, vilket även kan påverka försäljningen för en titel.

Eftersom litteraturkritikens diskurs påverkar skönlitteraturens är kritiken delaktig i formulerandet av vad som räknas som litterär kvalitet och därmed också delaktig i kanoniseringen av litteratur och författare (Steiner 2009, s.167). I och med att både förlag och kritiker spelar en tydlig roll i konsekrationen och kanoniseringen av litteratur blir den självreflektion som är vanlig inom feminismen och som Simone Murray argumenterar för viktig. Förläggaren som grindvakt har större makt men kortsiktigt, kritikern mindre makt men en makt som får ett mer långsiktigt inflytande. Detta inflytande gör även genusproblematiken än mer viktig i debatten om litteraturkritiken. Det förtryck som utövas av en A-grupp mot en B-grupp blir i Murrays exempel tydligt när tolkningen och urvalet av en marginaliserad grupp som svarta kvinnor görs av premierade vita kvinnor – samma struktur av hierarkisering men av kön blir tydlig när de manliga recensenterna i första hand recenserar manliga författare och därmed utestänger kvinnliga.

På samma sätt som Murray skriver att svarta kvinnor med befogenheter och redaktionella poster i exemplet skulle förebygga risken för att svarta kvinnors litteratur återigen marginaliseras när trenden viker, skulle ett aktivt arbete hos dagspressen för en jämställd kritik förebygga ojämställdheter även när genus inte debatteras och får utrymme i litteratursamtalet. Anna Hallberg skrev i sitt första inlägg att viljan hos litteraturkritiken ”att skaka av sig den konstnärliga prosan och kalla den för poesi, och därefter lyfta fram romanen, eller vad som är kvar av den, och framställa den som Skönlitteraturen med stort S” inte är oskyldig sådan (Hallberg 2013, ”Den stora dragkampen om romanen”). Litteraturkritikens inflytande på kanoniseringen och den skönlitterära diskursen kan alltså sägas vara större än vad som först antas, och en ojämställd kritik leder i förlängningen till en ojämställd litteratur.

Feminism och kanonbildning

Faran med schismen mellan kritikernas självbild och det resultat undersökningen visat blir att jämställdhetsproblemen förs över i kanoniseringen, då det vi räknar som ”klassiker” och placerar in i en kanon är nära kopplade till frågor om utbildningsnivå, etnicitet, kön och klass. Eftersom kanonbildningen är ett selektivt urval utifrån samhällets normer, måste även kanonbildningen liksom värderingsprocesserna omvärderas när normerna förändras. När insikten om att vår kanon är en fabrikation avhängig politiska och sociala restriktioner är klar kan vi också se att kvinnor, förutom få framstående undantag, genomgående är uteslutna och att litteratur skriven av kvinnor genom historien marginaliserats av det patriarkala litterära etablissemanget (Bennett 2009, s.49). Kanon var och är delvis fortfarande ”en följd av

manliga beslut och av män uppställda kriterier för vad som skall räknas som värdefullt” (Forser 2002, s.121).

Anna Williams, professor i litteraturvetenskap, skriver i sin artikel ”Den kluvna litteraturhistorien” om kvinnors marginalisering i litteraturhistorieskrivningen. När kvinnliga författare skrivit om kvinnliga erfarenheter har dessa texter inte räknats som likvärdiga mäns utan istället betraktats som begränsade, mindre intressanta ur ett kvalitetsmässigt perspektiv och avvikande (Williams 2010, s.31). Manliga författares gestaltning ges en allmänstatus och könsneutrala rubriker till skillnad från kvinnliga författare vars verk starkt förknippas med författarens kön och därför inte kan räknas som relevant för allmänheten. Som en följd av detta blir kvinnornas litterära kapital inte lika mycket värt som männens (Williams 2010, s.32). Denna struktur återfinns i mitt material där böcker skrivna av kvinnliga författare utgjorde en markant majoritet av de ej recenserade titlarna, men bekräftar även Hirdmans teori om att isärhållningen av könen legitimerar mannen som norm. Williams avslutar med att slå ett slag för att medvetenheten om litteraturhistorieskrivningens problem måste lyftas fram, att klassificering, urval och litteraturvetenskapliga perspektiv hädanefter måste motiveras – något som denna undersökning visar inte sker i litteraturkritiken idag (Williams 2010, s.41).

En omskrivning av litteraturhistorien och ett ifrågasättande av kanonbildningen tvingar oss även att fråga oss vad litterärt värde egentligen innebär. Varje gång vår syn på litterärt värde förändras och vi skapar en ny kanon som inkluderar tidigare glömda författare och verk, utesluter vi oundvikligen annan litteratur. Värderingen av litteratur kan ses på två sätt: i värdeobjektivismen att verkets värde är inneboende objektet, i värderelativismen att värdet skapas i relation till den som läser det. Eftersom den senare tolkningen inte accepterar en enda sann tolkning avvisar den samtidigt kanonbildningens giltighet. Även om grunden för kanonbildningen skulle vara de litterära verkens inneboende estetiska värden, blir detta begrepp ändå beroende av den värderandes perspektiv och upplevelsepotential och kan därmed inte sägas vara fullt objektiv (Forser 2002, s.120). Litteraturens värde skiljer sig alltså från läsare till läsare och påverkas av kulturella konstruktioner beroende av kön, klass och perspektiv med mera (Forser 2002, s.117).

Den svenska litteraturkritiken fick under sena sjuttioalet nya värderingar av det som uppfattats som allmänmänsklig norm i och med den feministiska kritikens teorier, vilket gav upphov till en medvetenhet om skönlitteraturens genusmässiga observationspunkter och nya tolkningar av den litteraturhistoriska traditionen (Forser 2002, s.121). Toril Moi, professor i litteratur och filosofi, beskriver i sin bok *Sexual/textual Politics: Feminist Literary Theory* den feministiska kritikerns kamp att inkorporera politisk förändring i kultursfären. En

feministisk kritiker måste både arbeta med att förändra institutionella system och arbeta genom litteraturkritiken som medium (Moi 2002, s.23). I den här uppsatsen kan Könsbokbytet vara ett exempel på det förstnämnda, ett försök som dock inte gick hela vägen. Ett sätt att förändra attityder genom litteraturkritiken som medium är att få kritiker att skriva genusmedvetna recensioner. Det är svårt att beordra recensenter till att skriva genusmedvetet men som tidigare nämnts påpekar Samuelsson att genusmedvetenhet idag faktiskt är en sanning i litteraturkritiken och något som alla kritiker måste förhålla sig till. För att det ska fortsätta vara en sanning måste andra kritiker och media uppmärksamma när kritiker brister i sin genussyn. Här kan alltså diskursens regleringar för vilka yttranden och texter som är accepterade verka på ett positivt sätt för att värna jämställdheten i litteraturkritiken (Forser 2002, s.158). Samtidigt uppstår ett problem när en feministisk kritiker ska arbeta inom ett system skapat av patriarkala strukturer, samma strukturer som den försöker bryta ner (Moi 2002, s.23). En av dessa är fokuseringen på författaren som en garant för textens speciella och enda betydelse vilket ger kritikern en chans att visa att den har rätt i sin tolkning. Om författaren avlägsnas från textanalysen blir ett försök att fastställa en specifik betydelse meningslös, det innebär också ett mindre fokus på författarens kön (Moi 2002, s.61-62). Idag präglas fortfarande litteraturkritikens diskurs av tron på en högtstående kultur med inherenta värden som kan identifieras av den som har tillräcklig bildning, ett exempel på en patriarkal struktur som försvårar den feministiska kritiken (Steiner 2009, s.165).

KRITIKEN MÅSTE KRITISERAS

Kan litteraturkritik vara objektiv?

För att en jämställd litteraturkritik ska vara möjlig måste det genussystem som identifierats i undersökningen och tidningsartiklarna och som präglar kritikens maktutövande motarbetas. En del i det är att arbeta mot objektiva recensioner där författarens kön spelar en mindre roll i värdeutlåtandet. Forser skriver att den vanligaste uppfattningen om kritikerns recension är att den är en argumenterande språkhandling som ger ett löfte om att den värdering som fastslås, som manar eller avråder till läsning, även kan delas av de som läser den (Forser 2002, s.130). Eftersom kritikern på det sättet avstår från det rent subjektiva genom att sätta sig själv och sin värdering i en större kontext blir varje kritiker även ansvarig för sin beskrivning och tolkning av verket (Forser 2002, s.131). Detta ansvar skulle i dagens samhälle även kunna inkludera en genusmedvetenhet. Ett sådant steg bort från kön blir ett steg mot en kritikens objektivitet, men frågan återstår om det är möjligt för en kritiker att skriva en till fullo objektiv recension? Går det att helt bortse från författarens kön?

En av de fundamentala principerna inom feminismen för att arbeta demokratiskt är att synliggöra begränsningarna i ens perspektiv för att visa att ens utgångspunkt påverkas av sociala, politiska och personliga faktorer – Hallberg gav i ett inlägg en recension av Stig Larsson som exempel på ett lyckat sådant försök. Det kan dock argumenteras för att det är omöjligt att själv identifiera sitt perspektiv då vi har förförståelser vi själva inte är medvetna om. De fördomar en kritiker då formulerar är ur ett sådant perspektiv de minst viktiga, och de omedvetna blir de som är avgörande (Moi 2002, s.42-43). Barbara Herrnstein Smith, professor i engelsk litteratur, hävdar att den kritiker som kunde bortse från alla antaganden, förväntningar och intressen när den tolkade en text inte skulle ha någon anledning till att närma sig verket då den över huvud taget inte skulle kunna finna något meningsfullt i det (Herrnstein Smith 2009, s.37-38).

Ett annat faktum som kan vara problematiskt med litteraturkritiken är kritikerkårens maktposition. Precis som att kritikern omöjligt kan vara helt objektiv innebär en recension också alltid ett värdeutlåtande. Som litteraturvetaren Anders Palm skriver är enbart begreppet ”litteratur” i sig värdeladdat (Palm 2009, s.282-283). Palm menar att vi ”väljer litteratur med förväntan om värden och vi läser för att inhämta eller framkalla värden”, något som är extra tydligt för litteraturkritikern och som gör kritikern till en oundviklig del i skapandet av litterära värden (Palm 2009, s.283-284). Även Herrnstein Smith påpekar att klassifikation i sig är en form av värdering i förväg (Herrnstein Smith 2009, s.33). Hon menar också att den litterära värderingen alltid sker i ett socialt och/eller institutionellt sammanhang, och att kraften i omdömet alltid påverkas av förhållandet till de människor som kritikern vänder sig till (Herrnstein Smith 2009, s.34). I debatten mellan Anna Hallberg och Jonas Thente skiljer sig deras syn på denna relation i dagspressens kritik; Hallberg vill att kritiken ska gå djupare i analyser, vilket också kräver mer av läsaren, medan Thente försvarar den grundare analysen som ett led i en journalistiskt pedagogisk kritik. Båda dessa synsätt tjänar läsaren positivt och negativt då en djupare analys kan verka elitistisk medan en grund diskussion kan verka uteslutande till utveckling hos läsaren. Problemet uppstår i det faktum att litteraturkritiken alltid riktar sig både till läsarna *och* andra kritiker. Herrnstein Smith skriver att kritiker inte har någon anledning att explicit uttala sina antaganden när de är tämligen säkra på att deras kritik läses av personer som uppfattar dem på samma sätt (Herrnstein Smith 2009, s.35). Även Svedjedal identifierar denna dubbelhet i recensionens stil som leder till att kritikerna använder sig av språkliga elitgrepp (Svedjedal 2009b, s.160). Följden blir att litteraturkritikerna som en välutbildad yrkeskår präglas av en kodad social praktik som gemene läsare inte nödvändigtvis förstår, och den kritiska diskursen diskvalificerar delvis dennes läsning av recensionen

(Steiner 2009, s.165). Denna kvalifikationspolarisering mellan kritikern som den utbildade och privilegierade mot den mindre medvetna läsaren kallar Hans Hertel för kulturell apartheid (Hertel 2012, s.235). När litteraturkritiker utövar en så pass påtaglig makt över den skönlitterära diskursen blir det otroligt viktigt för att ständigt ifrågasätta och diskutera detta maktutövande för att motverka godtycklighet.

Avslutande diskussion och slutsats

Resultatet av denna undersökning visar tydligt att genussystemet även styr litteraturkritiken. Trots att kritiker kåren under de senaste tio-femton åren blivit avsevärt mycket mer jämställd är det ändå tydligt att det finns ett A- och ett B-lag. De kvinnliga recensenterna, B-laget, har tagit sig in på marknaden och har i den här undersökningen ett övertag när det gäller antalet recensioner. De har recenserat lika många kvinnliga som manliga författare, ett till synes aktivt arbete för att bryta mot isärhållandets regler, ett anspråk på det allmängiltiga som enligt genuskontrakten ska tillhöra männen. De manliga recensenterna, A-laget, har å sin sida inte arbetat åt samma håll och recenserar tre gånger fler män än kvinnor. Jonas Thente skriver till exempel i debatten med Anna Hallberg att han ”ändå vågat [s]ig på att läsa och recensera en del kvinnlig litteratur” (Thente 2013, ”Litteraturen riskerar att komma i andra hand om kritikern redan har svaren”), och visar tydligt i sitt uttalande att han inte känner sig hemma i den litteratur han kallar ”kvinnlig” eller de sammanhang där kvinnor diskuterar litteratur. I och med denna distansering bekräftar han som man och norm, medvetet eller omedvetet, det Hirdman skriver: ”Isärhållandet återföder isärhållning; den manliga normen återföds med kraftfullhet” (Hirdman 2012, s.467). Den ojämställdhet och isärhållning som Jens Liljestränd anmäler i sin kampanj är ett reellt jämställdhetsproblem hos dagens litteraturkritik, men problemet ligger uppenbarligen snarare hos de manliga kritikerna än hos de kvinnliga.

Med hjälp av genuskontrakten kan vi inse ”att män och kvinnor ständigt handlar och tänker med det för tillfället rådande genussystemets olika kontrakt som fond” (Hirdman 2012, s.466). Som undersökningen visar påverkas även litteraturkritiken av det rådande genuskontraktet vilket får konsekvenser för synen på och värdet av litteratur skriven av manliga respektive kvinnliga författare, ett problem som måste adresseras. Litteraturkritiken är till stor del centrerad till makt, en recension är i sig en maktutövning som tilldelar ett (godtyckligt) värde till den recenserade litteraturen. Att inte recensera litteratur är i sig en värderingsprocess. Som Foucaults teorier om diskursens praktik visar är kritiker kåren till stor del en självreglerande grupp, när en ojämställdhet identifierats i ett sådant sammanhang är det viktigt att minnas att det genuskontrakt aktörerna agerar utefter inte är upprättat av två

jämnstarka parter. Kontraktet är i de flesta fall upprättat av den part som definierar den andra, i det här fallet alltså de manliga kritikerna som utgör A-laget (Hirdman 2012, s.462). I exemplet med *Expressens* ”Könsbokbyte” var det en man, efter en diskussion med en annan man, som tog initiativet och uppmärksammade genusproblemet i litteraturkritiken. Det var även samma man som vid kampanjens slut avfärdade en fortsättning av kampanjen eller en fördjupad analys av problemet med argument om anspelade på kritikens rätt att inte vara politisk. Yvonne Hirdman skriver att ”ju mer differentierat ett samhälle blir, ju subtilare och mer komplexa blir isärhållandets/segregeringens uttryck och konsekvenser”. Den isärhållning som de manliga kritikernas arbete upprätthåller, aktualiserar den andra logiken om hierarkiseringen då det just är upprätthållandet av en isärhållning som enligt Hirdman legitimerar den manliga normen (Hirdman 2012, s.459).

Ett ord som ständigt återkom i de texter som togs upp var ”synliggöra”, Anna Williams skriver till exempel att genusproblemen i litteraturhistorieskrivningen måste ”märkas”. Synliggörandet är viktigt för att kritiken ska bli tillgänglig för allmänheten och för att allmänheten ska påminnas om det problematiska i genussystemet. Williams ser inte synliggörandet som något som misskrediterar vår egen värdering men något som vi ständigt måste ha i bakhuvudet när vi värderar för att visa vår position och dess relativitet (Williams 2010, s.41). Sarrimo sammanfattar en sådan självreflekterande aktivitet på ett givande sätt:

Denna ständigt kritiska hållning till den egna positionen och till det som utforskas är det enda sättet att undfly blindhet och tron på att det finns en autonom neutral utanförstående position varifrån vi kan betrakta världen på ett till fullo objektivt vis. (Sarrimo 2012, s.95)

Synliggörandet av kritikerns perspektiv och utgångspunkt är också viktigt då kritiken, som Cristine Sarrimo nämner, inte kan vara fullt objektiv. Denna subjektivitet som finns i kritiken är det som Liljestrand i sin avslutande krönika ser som den goda kulturjournalistikens privilegium. Men för att kritiken ska kunna låtas vara subjektiv måste den ändå på ett plan först och främst ge alla kritiker samma förutsättningar, och när ett så stort strukturellt problem som denna könsmaktsordning tydligt visar sig i litteraturkritiken går det inte att vifta bort problemet med subjektivitetsargumentet. En liknelse kan göras med inkvotering av kvinnor i bolagsstyrelser. Målet med feminismen inom näringslivet är inte kvotering, men feminismen kan argumentera för att kvoteringen behövs som medel för att styrelserna ska bli jämställda. Först när kvinnor är representerade i styrelser på samma villkor som män kan frågan ”avregleras” då kvoteringen inte längre är nödvändig. Samhället kan och ska inte detaljstyras men det kan ges förutsättningar till att fungera jämställt. På samma sätt ska inte kritiken

detaljstyras till att bli politiskt korrekt och objektiv – det kan den aldrig bli. Men för att kunna tala om en fri kritik på det sätt som Jens Liljestrand gör måste vi säkerställa att kritikerna och författarna till den litteratur de värderar ges samma förutsättningar oavsett kön. Subjektiviteten i litteraturkritiken blir illegitim om den inte är tillgänglig för alla.

En annan del av synliggörandet gäller den offentliga debatten om litteraturen. Litteraturkritikerna legitimerar i stor utsträckning sig själva och sitt arbete i sin diskurs då de är en liten grupp med en relativt stor makt, en makt som vidmakthålls genom gruppens praxis (Svedjedal 2009b, s.165). Därför blir det viktigt att debatten om vad kritikens uppdrag är lyfts fram i ljuset och in i offentligheten, debatten på *DNs* kultursidor kan vara ett smakprov på hur det skulle kunna se ut. Det är först när de outtalade gränserna och de normativa överenskommelserna bryts i kritiken som de inre kontrollprinciperna blir synliga genom de konflikter som uppstår i det offentliga litterära samtalet (Sarrimo 2012, s.26). Problemet med dagens litteraturkritik är att dessa konflikter inte nödvändigtvis uppstår och leder till offentliga debatter, det eftersom de ojämsliddheter som undersökningen visat inte är en del av kritikernas självbild. Genusfrågan reduceras till att handla om en isärhållning mellan könen, som i Liljestrands krönikor, eller som något som inte påverkar kritiken, enligt Thente i debatten på *DNs* kultursidor. Här ryms inte kvinnliga författares överrepresentation bland titlar som inte recenseras, ej heller manliga recensenters tydliga tendens att främst recensera manliga författare. När kritikerkåren fortsätter att utöva makt över den skönlitterära diskursen genom sina recensioner utan att allmänheten reflekterar över detta, samtidigt som kritikerna reglerar sig själva utifrån en skev uppfattning av sina egna jämsliddhetsproblem riskerar vi att fortsätta med traditionen att marginalisera kvinnliga författare i vår kanonbildning och litteraturhistorieskrivning – genusystemet upprätthålls.

Det är därför viktigt att kritisera kritiken, och det är därför viktigt att undersökningar likt denna görs för att uppmärksamma problem som annars lämnas orörda. Dagspressens kritik har på ett sätt en större betydelse för litteraturens kanonisering än vad som oftast argumenteras för. De kritiker som recenserar litteratur i *DN* och *SvD* innehar en maktposition som inte är helt avgörande för försäljningen och kaniseringen av den recenserade litteraturen, men en maktposition vars inflytande indirekt påverkar dessa aspekter då de i kulturlivet påverkar litteraturdiskursen som senare kommer att påverka kaniseringen. På så sätt rör sig den ”tunga” dagspresskritiken mellan den kortsiktiga konsekrationen och den långsiktiga kaniseringen, och gör frågan om representation av kön (och i förlängningen etnicitet och klass) och en medveten genusanalys i kulturredaktionerna relevant i diskussionen om litteraturens värde och värderingsprocesser idag. Det är av vikt att föra en nyanserad

debatt om den makt litteraturkritiken innehar eftersom vi utan en diskussion inte kan göra framsteg. Tomas Forser skriver att oenigheten om de språk som talas i dagens kritik ofta är för liten, och att den maktutövning som den dagliga kritiken innebär alltför sällan möter motstånd (Forser 2002, s.12-13). Hans kritik av systemets automatisering är relevant och viktig, men det bör även slås ett slag för att hierarkiseringen av könen ska få utrymme i denna efterlysta debatt. Först när debatten om kritiken lyfts kan vi avvärja faran i att inte se *vad* som är ojämnt.

Källförteckning

Tryckt material

Arping, Åsa & Nordenstam, Anna (red.) (2010). *Genusvetenskapliga litteraturanalyser*. 2. uppl. Lund: Studentlitteratur

Bennett, Andrew & Royle, Nicholas (2009). *An Introduction to Literature, Criticism and Theory*. 4. ed. Harlow: Pearson Longman

Dahlerup, Pil (2010). ”Omedvetna attityder hos en recensent”. I Arping, Åsa & Nordenstam, Anna (red.) *Genusvetenskapliga litteraturanalyser*. 2. uppl. 21-28. Lund: Studentlitteratur

Forser, Tomas (2002). *Kritik av kritiken: 1900-talets svenska litteraturkritik*. Gråbo: Anthropos

Foucault, Michel (2008). ”Diskursen ska inte uppfattas som...” [1976; 1994]. Övers. Jan Stolpe. I *Diskursernas kamp*. Eslöv: Brutus Östlings bokförlag Symposion

Foucault, Michel (1993). *Diskursens ordning. Installationsföreläsning vid Collège de France den 2 december 1970* [1971], övers. Mats Rosengren, Moderna franska tänkare 15, Sthlm/Stehag 1993.

Harzewski, Stephanie (2006). ”Tradition and Displacement in the New Novels of Manners”. I Ferris, Suzanne & Young, Mallory (red.) *Chick Lit. The New Women's Fiction*. London/New York: Routledge

Herrnstein Smith, Barbara (2009). ”Värde/värdering”. I Mortensen, Anders (red.) *Litteraturens värden*. 27-38. Eslöv: Brutus Östlings bokförlag Symposion

Hertel, Hans (2012). ”Boken i mediasymbiosens tid”. I Svedjedal, Johan (red.) *Litteratursociologi: texter om litteratur och samhälle*. 2., [förändrade] uppl. 221-242. Lund: Studentlitteratur

Hirdman, Yvonne (2012). ”Genussystemet – reflexioner kring kvinnors sociala underordning”. I Svedjedal, Johan (red.) *Litteratursociologi: texter om litteratur och samhälle*. 2., [förändrade] uppl. 455-474. Lund: Studentlitteratur

Hovden, Jan Fredrik och Knapskog, Karl (2008). ”Kulturjournalistikken i det norske journalistiske feltet”. I Atle Knapskog, Karl och Larse, Leif Ove (red.) *Kulturjournalistikk. Pressen og den kulturelle offentligheten*. Oslo: Scandinavian Academic Press

Murray, Simone (2004). *Mixed media: Feminist Presses and Publishing Politics*. London: Pluto

Palm, Anders (2009). ”Egenart, egenskaper, egenvärden”. I Mortensen, Anders (red.) *Litteraturens värden*. 281-309. Eslöv: Brutus Östlings bokförlag Symposion

- Rydén, Per (1987). *Domedagar: svensk litteraturkritik efter 1880*. Lund: Avd. för pressforskning, Litteraturvetenskapliga institutionen, Univ.
- Samuelsson, Lina (2013). *Kritikens ordning: svenska bokrecensioner 1906, 1956, 2006*. Diss. Karlstad: Karlstads universitet
Tillgänglig på Internet: <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:kau:diva-27225>
- Sarrimo, Cristine (2012). *Jagets scen: självframställning i olika medier*. Göteborg: Makadam
- Schmidt, Lars (2011). "Varannan bok ratas". I *Svensk Bokhandel* nr 5 2011.
- Steiner, Ann (2009). "Kvalitet, pengar och läsupplevelser". I Mortensen, Anders (red.) *Litteraturens värden*. 160-172. Eslöv: Brutus Östlings bokförlag Symposion
- Steiner, Ann (2012). *Litteraturen i mediasamhället*. 2., uppdaterade, rev. och något utök. uppl. Lund: Studentlitteratur
- Svedjedal, Johan (2009a). "Förläggaren och det litterära värdet". *TidsSkrift vor Skandinavistiek* 30:1: 9–26.
- Svedjedal, Johan (2009b). "Kritiska tankar. Om litteraturkritiken". I Forslid, Torbjörn & Ohlsson, Anders (red.) *Litteraturens offentligheter*. 1:1 uppl. 157-176. Lund: Studentlitteratur
- Svedjedal, Johan (2012). "Det litteratursociologiska perspektivet". I Svedjedal, Johan (red.) *Litteratursociologi: texter om litteratur och samhälle*. 2., [förändrade] uppl. 73-102. Lund: Studentlitteratur
- Warnqvist, Åsa (2007). *Poesifloden: utgivningar av diktsamlingar i Sverige 1976-1995*. Lund: Ellerströms.
- Williams, Anna (2010). "Den kluvna litteraturhistorien". I Arping, Åsa & Nordenstam, Anna (red.) *Genusvetenskapliga litteraturanalyser*. 2. uppl. 29-46. Lund: Studentlitteratur
- Wright Lund, Cecilie (2005). *Kritikk og kommers: kulturdekningen i skandinavisk dagspresse*. Oslo: Universitetsforl.

Otryckt material

- Hallberg, Anna (2013). "Den stora dragkampen om romanen" *Dagens Nyheter*. 2013-02-23. www.dn.se (Hämtad 2014-03-29)
- Hallberg, Anna (2013). "Man misstänker att Jonas Thentes kritik har något med genus att göra". *Dagens Nyheter*. 2013-03-09. www.dn.se (Hämtad 2014-03-29)
- Liljestrand, Jens (2013). "Den enögda kritikern". *Expressen*. 2013-09-01. <http://www.expressen.se/kultur/jens-liljestrand/den-enogda-kritiken/> (Hämtad 2014-03-29)
- Liljestrand, Jens (2013). "Könsbokbyte". *Expressen*. 2013-10-01. <http://www.expressen.se/kultur/konsbokbyte/> (Hämtad 2014-03-29)

Litteraturkritik. 2014. *Nationalencyklopedin*.
http://www.ne.se/kritik/231934?i_h_word=litteraturkritik (Hämtad 2014-04-26)

Moi, Toril (2002). *Sexual/textual Politics [Elektronisk resurs]*. Lunds universitets bibliotek, Digitala resurser (Ldix). (Hämtad 2014-03-24)

Thente, Jonas (2013). ”Det ligger i de litterära experimentens natur att de kan misslyckas”. *Dagens Nyheter*. 2013-03-02. (Hämtad 2014-03-29)

Thente, Jonas (2013). ”Litteraturen riskerar att komma i andra hand om kritikern redan har svaren”. *Dagens Nyheter*. 2013-03-16. (Hämtad 2014-03-29)

Referensverk

Arping, Åsa (2002). *Den anspråksfulla blygsamheten: auktoritet och genus i 1830-talets svenska romandebatt*. Diss. Göteborg : Univ., 2002

Arping, Åsa (2013) ”Hvad gör väl namnet?”. *Anonymitet och varumärkesbyggande i svensk litteraturkritik 1820-1850*. Göteborg: Makadam

Lundin, Susanna (2012). *Hindenburg*. Albert Bonniers Förlag